

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی ، گروه علوم تربیتی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)
گرایش تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش (تعلیم و تربیت اسلامی)

عنوان :

بررسی مبانی و آموزه های اخلاقی و تربیتی واقعه عاشورا

استاد راهنما :
دکتر احمد رضا غانی

استاد مشاور :
دکتر مهدی دوایی

پژوهشگر :
اردشیر رضوانطلب پشتیری

تابستان ۱۳۹۲

تقدیم به:

- پیشگاه ماه بی نشان، شهید راه ولایت، خاک پای مادر مظلومیت، گوهر پنهان بقیع، امّ ابیها، امّ الائمه، سیده نساء العالمین، امّ الحسین علیه السّلام، کشتی پهلو شکسته، صدیقه کبری، فاطمه الزّهرا سلام الله علیها.

- پیشگاه امام عصر «حضرت مهدی موعود» عَجَل الله تعالی.
- روح پرفتوح و ملکوتی امام راحل (ره) و شهدای گرانقدر.
- رهبر معظم انقلاب اسلامی؛ حضرت آیت الله امام خامنه ای مدظله العالی.
- دوستان اران و پیروان حقیقی سالار شهیدان «امام حسین علیه السّلام».
- روح پاک پدر و مادر مهربانم.
- همسر فداکار و مهربانم؛ یار و همراه در تمامی لحظات زندگی ام.
- فرزندانم طیبه و محمدعلی.

تشکر و قدر دانی :

حمد و ستایش بی پایان از خداوند متعال که توفیقی بس عظیم نصیبم گردید و سعادت یافتم با انجام این پژوهش چند صباحی یاد و نام امام حسینعلیه السلام را در لحظه لحظه زندگی ام تجربه نموده و روزهای شیرین و به یادماندنی در خاطر حک شود.

اکنون که این پژوهش به پایان رسیده بر خود واجب میدانم که از تمامی دوستان و عزیزانی که در انجام این پروژه یاری ام نمودند تشکر و قدر دانی نمایم، چرا که تک تک عزیزان با شنیدن نام زیبای حسین علیه السلام غرق در شمع شده و با شوق و علاقه ای وصف ناپذیر از هیچ کمکی دریغ ننمودند و بنده فقیر مطمئنم که در ثواب و اجر این پروژه سهمیم و شریک خواهند بود.

صمیمانه از محضر استاد گرانقدر و راهنما؛ جناب آقای دکتر احمد رضا غائی که با راهنمایی های بسیار ارزنده و صرف وقت زیاد مرا در پیشبرد این پژوهش همراهی و همیاری نمودند کمال تشکر و قدردانی را دارم.

از محضر استاد مشاور جناب آقای دکتر مهدی دوایی که با مطالعه دقیق متن رساله و رهنمودهای بجا و کاربردی مرا مورد عنایت قرار داده؛ کمال تشکر و سپاس گزاری را دارم.

از مسئولین و کادر شریف و زحمتکش دانشگاه آزاد واحد تهران مرکزی که با علاقه و دلسوزی این جانب را در تحصیل و انجام پژوهش یاری نمودند تشکر مینمایم و از خداوند منان آرزوی سلامتی و موفقیت برایشان دارم.

از برادر بزرگوار جناب آقای رضا تقوایی که با ارائه کتابهای شخصی و مرجع، ترجمه متون عربی و همفکری و راهنماییهای بجا؛ دوستانه و صمیمانه با بنده همراهی نمود، بی نهایت سپاسگزارم.

در انتها از تمامی آشنایان، اقوام و دوستان که با همفکری، ارائه نظرات و پیشنهادات سازنده و ارزنده و امانت کتاب های متعدد؛ موجبات تسریع در روند تحقیق گردیده اند، بی نهایت سپاسگزارم.

بسمه تعالی

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

- اینجانب اردشیر رضوانطلب پشتیبانی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۹۰۹۳۷۸۷۰۰۰ در رشته تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش (تعلیم و تربیت اسلامی) که در تاریخ ۱۳۹۲/۰۶/۲۰ از پایان نامه خود تحت عنوان: بررسی مبانی و آموزه های اخلاقی و تربیتی واقعه عاشورا با کسب نمره ۱۸/۷۵ و درجه عالی دفاع نموده ام بدین وسیله متعهد می شوم:
۱. این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.
 ۲. این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
 ۳. چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
 ۴. چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی :

تاریخ و امضاء :

بسمه تعالی

در تاریخ ۱۳۹۲/۰۶/۲۰

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای اردشیر رضوانطلب پشتیری از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۸/۷۵ بحروف هجده و هفتاد و پنج صدم و با درجه عالی مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

بسمه تعالی
دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران مرکزی
دانشکده : روانشناسی و علوم اجتماعی
(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

کد شناسایی پایان نامه : ۱۰۱۲۰۶۱۹۹۰۲۰۱۰	نام واحد دانشگاهی: تهران مرکزی کد: ۱۰۱
عنوان پایان نامه: بررسی مبانی و آموزه های اخلاقی و تربیتی واقعه عاشورا	
تاریخ شروع پایان نامه: ۱۳۹۱/۰۳/۰۳ تاریخ اتمام پایان نامه: ۱۳۹۲/۰۶/۲۰	نام و نام خانوادگی دانشجو: اردشیر رضوانطلب پشتیری شماره دانشجویی: ۸۹۰۹۳۷۸۷۰۰۰ رشته تحصیلی: تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش (تعلیم و تربیت اسلامی)
استاد/استادان راهنما: دکتر احمد رضا غانی استاد/استادان مشاور: دکتر مهدی دوایی	
آدرس: تهران - میدان ابوذر- خیابان شهید فریدون احمدی- کوچه شهید رضا فراهانی- پلاک ۳- طبقه اول تلفن: ۰۹۱۲۷۰۲۱۵۴۷	
<p>چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش های اجرا و نتایج به دست آمده):</p> <p>قیام عاشورا یکی از مهمترین پدیده های جاودان و همیشه زنده تاریخ اسلام و بشریت است و همچنانکه از بعد تاریخی حائز اهمیت است؛ از بعد تربیتی و اخلاقی نیز شایان توجه و دقت بسیاری است. و هدف از این پژوهش محبت و علاقه درونی محقق به اهل بیت علیهم السلام علی الخصوص امام حسینعلیه السلام و بدست آوردن شناخت دقیق و صحیح از اهداف، دیدگاه ها و نقطه نظرات اخلاقی و تربیتی قیام حماسی اش می باشد و در نهایت معرفی این اهداف به نسل امروز و فردای جامعه اسلامی بجهت تربیت و رسیدن به کمال. زیرا که تربیت انسان از مهمترین مباحث علوم انسانی است و یکی از اهداف اصلی رسالت انبیاء هم تربیت و تزکیه بوده و امامت که دنباله روی نبوت است نیز همان راه پیامبران را در پیش گرفته است. همچنانکه امام حسینعلیه السلام و قیامش همان اهداف پیامبر گرامی اسلام را پیش گرفت، و این تبعیت از پیامبر اکرم در رفتار آن حضرت در قیام عاشورا بروز و ظهور دارد؛ مانند اهمیت نماز که در روز عاشورا آنرا در عمل اثبات نمود، درحالیکه در محاصره دشمن بود نماز را بجماعت بجا آورد. و یا سرپاز زدن از بیعت با یزید نمونه بارز دیگری از تربیت و اخلاق در واقعه عاشورا است که امام هم در سخن و هم در عمل به آن تأکید داشت و شجاعانه تا پای جان بر سر عقیده اش ایستاد و لحظه ای هم تردید نکرد. بنابراین برای بهره بردن از قیام عاشورا در زمینه تربیت و اخلاق باید ابتدا شخصیت نازنین امام حسین علیهم السلام را شناخت، سپس به اهداف، مبانی و آموزه های تربیتی قیام پی برده تا بتوانیم در زندگی فردی و اجتماعی از آن بهره گرفته و در رفتار، کردار و اعمالمان نمود و ظهور بیشتری یابد.</p>	

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه مناسب است تاریخ و امضا:
 مناسب نیست

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

چکیده

فصل اول - کلیات پژوهش

۲	۱-۱: مقدمه.....
۴	۲-۱: بیان مسئله.....
۷	۳-۱: اهداف تحقیق.....
۸	۴-۱: اهمیت موضوع تحقیق و انگیزه انتخاب آن.....
۹	۵-۱: سوالات تحقیق.....
۹	۶-۱: چهارچوب نظری تحقیق.....
۹	۷-۱: تعاریف عملیاتی متغیرها.....
۹	۱-۷-۱: تعریف تربیت.....
۱۰	۱-۷-۱-۱: مفهوم لغوی تربیت.....
۱۱	۲-۷-۱-۱: معنای اصطلاحی تربیت.....
۱۳	۲-۷-۱: اخلاق.....
۱۶	۳-۷-۱: مبانی.....
۱۶	۴-۷-۱: آموزه ها.....
۱۷	۵-۷-۱: عاشورا.....
۱۸	۶-۷-۱: کربلا.....
۲۱	۸-۱: متغیرها و واژه های کلیدی.....
۲۱	۹-۱: محدودیت ها و مشکلات تحقیق.....

فصل دوم - مطالعات نظری

مقدمه	۲۴
بخش اول	۲۶
۱-۲: دیدگاه‌های مختلف فلسفی و علمی درباره تربیت و اخلاق.....	۲۶
۱-۱-۲: تربیت از نظر فلاسفه و علمای اخلاق.....	۲۶
۲-۱-۲: تربیت از نظر روانشناسان.....	۲۶
۳-۱-۲: تربیت از نظر جامعه شناسان.....	۲۷
۴-۱-۲: اخلاق از نظر ارسطو.....	۲۷
۵-۱-۲: اخلاق از نظر علامه طباطبایی.....	۲۸
۶-۱-۲: فایده اخلاق.....	۲۸
۷-۱-۲: تربیت و اخلاق در اسلام.....	۲۹
۱-۷-۱-۲: اصول تربیت در اسلام.....	۲۹
۲-۷-۱-۲: روش‌های تربیتی در اسلام.....	۳۷
۸-۱-۲: اهداف مرحله ای تربیت و اخلاق در قرآن.....	۳۷
۹-۱-۲: هدف نهایی و کلی تربیت انسان.....	۴۰
۱۰-۱-۲: مبانی تربیتی و اخلاقی در قرآن.....	۴۰
۱-۱۰-۱-۲: مبانی تربیت اخلاقی فردی.....	۴۱
۲-۱۰-۱-۲: مبانی تربیتی و اخلاقی اجتماعی.....	۴۵
۱۱-۱-۲: روش های تربیتی در قرآن.....	۴۷
بخش دوم.....	۵۱
۲-۲: شناخت شخصیت ها و آرمان ها در واقعه عاشورا.....	۵۱
۱-۲-۲: امام حسین علیه السلام.....	۵۱
۱-۱-۲-۲: گذری کوتاه به زندگی امام حسین علیه السلام.....	۵۲
۲-۱-۲-۲: امامت امام حسین علیه السلام.....	۵۲
۳-۱-۲-۲: ویژگیها و خصوصیات اخلاقی و تربیتی امام حسین علیه السلام.....	۵۲
۴-۱-۲-۲: دیدگاه قرآن کریم در مورد امام حسین علیه السلام.....	۵۹
۵-۱-۲-۲: دیدگاه پیامبر اعظم در مورد امام حسین علیه السلام.....	۶۰
۶-۱-۲-۲: دیدگاه اندیشمندان در مورد امام حسین علیه السلام.....	۶۱
۷-۱-۲-۲: دیدگاه دشمنان در مورد امام حسین علیه السلام.....	۶۱
۲-۲-۲: یاران امام حسین علیه السلام.....	۶۲

- ۶۳.....۱-۲-۲-۲: یاران رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَارْحَمَهُمْ اللهُ در محضر امام حسین عَلَيْهِ السَّلَام.....
- ۶۴.....۲-۲-۲-۲: عباس بن علی عَلَيْهِ السَّلَام.....
- ۶۶.....۳-۲-۲-۲: علی اکبر، علی بن الحسین عَلَيْهِمَا السَّلَام.....
- ۶۷.....۴-۲-۲-۲: حربن یزید ریاحی.....
- ۶۹.....۵-۲-۲-۲: مسلم بن عوسجه.....
- ۷۰.....۶-۲-۲-۲: زهیر بن قین بن قیس انماری بجلی.....
- ۷۳.....۳-۲-۲: امام سجاد عَلَيْهِ السَّلَام و خانواده (زنان و کودکان).....
- ۷۳.....۱-۳-۲-۲: حضور پررنگ امام سجاد عَلَيْهِ السَّلَام در واقعه عاشورا و بعد از آن.....
- ۷۶.....۲-۳-۲-۲: حضور تأثیرگذار حضرت زینب عَلَيْهَا السَّلَام در واقعه عاشورا و پس از آن.....
- ۷۶.....۳-۳-۲-۲: خطابه حضرت زینب سلام الله عليها در مجلس ابن زیاد.....
- ۷۷.....۴-۳-۲-۲: خطابه حضرت زینب سلام الله عليها در مجلس یزید.....
- ۷۸.....۵-۳-۲-۲: ابعاد حضور دیگرزنان در واقعه عاشورا.....
- ۸۰.....۴-۲-۲: جبهه مقابل امام حسین عَلَيْهِ السَّلَام (دشمنان).....
- ۸۰.....۱-۴-۲-۲: حمله اول از سپاه یزید.....
- ۸۱.....۲-۴-۲-۲: شخصیت سردمداران اشقیاء و جنایتکاران سپاه کوفه.....
- ۸۳.....بخش سوم.....
- ۸۳.....۳-۲: دیدگاه ها و آموزه های اخلاقی و تربیتی امام حسین عَلَيْهِ السَّلَام.....
- ۸۳.....۱-۳-۲: دیدگاه و نقطه نظرات امام حسین عَلَيْهِ السَّلَام.....
- ۸۷.....۲-۳-۲: آموزه های اخلاقی و تربیتی از دیدگاه امام حسین عَلَيْهِ السَّلَام.....
- ۸۷.....۱-۲-۳-۲: آموزه های اخلاقی و تربیتی از دیدگاه امام حسین عَلَيْهِ السَّلَام در رابطه با خدا.....
- ۸۸.....۲-۲-۳-۲: آموزه های اخلاقی و تربیتی از دیدگاه امام حسین عَلَيْهِ السَّلَام در رابطه با انسان.....
- ۸۸.....۳-۲-۳-۲: آموزه های اخلاقی و تربیتی از دیدگاه امام حسین عَلَيْهِ السَّلَام در رابطه با واقعیت جهان.....
- ۸۹.....۴-۲-۳-۲: آموزه های اخلاقی و تربیتی از دیدگاه امام حسین عَلَيْهِ السَّلَام در رابطه با واقعیت های اجتماعی.....
- ۸۹.....۵-۲-۳-۲: آموزه های اخلاقی و تربیتی از دیدگاه امام حسین عَلَيْهِ السَّلَام در رابطه با واقعیت های اقتصادی.....
- ۹۰.....۶-۲-۳-۲: آموزه های اخلاقی و تربیتی از دیدگاه امام حسین عَلَيْهِ السَّلَام در رابطه با واقعیت های فرهنگی.....
- ۹۰.....۷-۲-۳-۲: آموزه های اخلاقی و تربیتی از دیدگاه امام حسین عَلَيْهِ السَّلَام در رابطه با واقعیت های شخصی.....
- ۹۱.....بخش چهارم.....
- ۹۱.....۴-۲: عوامل و موجبات قیام و اهداف امام حسین عَلَيْهِ السَّلَام در واقعه عاشورا.....
- ۹۱.....۱-۴-۲: گزارشی کوتاه از واقعه عاشورا.....
- ۹۲.....۱-۱-۴-۲: وصیت نامه امام حسین عَلَيْهِ السَّلَام به محمد بن حنفیه.....

- ۹۴.....۲-۱-۴-۲: خطبه امام حسین عَلَیْهِ السَّلَام در خروج از مکه
- ۹۷.....۳-۱-۴-۲: خطبه امام حسین عَلَیْهِ السَّلَام در شب عاشورا
- ۹۸.....۲-۴-۲: عوامل و موجبات قیام عاشورا
- ۹۸.....۱-۲-۴-۲: امتناع از بیعت با یزید
- ۹۹.....۲-۲-۴-۲: دعوت کوفیان
- ۱۰۰.....۳-۲-۴-۲: امر به معروف و نهی از منکر
- ۱۰۲.....۴-۲-۴-۲: بیان انگیزه قیام از کلام امام عَلَیْهِ السَّلَام در منزلی بنام «البيضة»
- ۱۰۳.....۳-۴-۲: اهداف بنیادین تربیتی قیام عاشورا
- ۱۰۴.....۱-۳-۴-۲: اصلاح اجتماعی و احیای دین
- ۱۰۴.....۲-۳-۴-۲: امر به معروف و نهی از منکر
- ۱۰۶.....۳-۳-۴-۲: نماز
- ۱۰۷.....۴-۳-۴-۲: احیای سنت و سیره پیامبر
- ۱۰۷.....۵-۳-۴-۲: از بین بردن سلطه استبدادی بنی امیه از جهان اسلام
- ۱۰۷.....۶-۳-۴-۲: ذلت ناپذیری
- ۱۰۹.....بخش پنجم
- ۱۰۹.....۵-۲: اصول و مبانی اخلاقی و تربیتی واقعه عاشورا و روشهای تربیتی در واقعه عاشورا
- ۱۰۹.....۱-۵-۲: اصول تربیتی در واقعه عاشورا
- ۱۰۹.....۱-۱-۵-۲: اصل توحیدی (خدا ترسی و ترس ناپذیری از غیر خدا)
- ۱۱۱.....۲-۱-۵-۲: اصل حق محوری و حق طلبی
- ۱۱۱.....۳-۱-۵-۲: اصل حریت و آزادگی
- ۱۱۲.....۴-۱-۵-۲: اصل بیداردلی و بینایی
- ۱۱۳.....۵-۱-۵-۲: اصل پارسایی و وارستگی
- ۱۱۴.....۶-۱-۵-۲: اصل کرامت مندی و عزت مندی
- ۱۱۵.....۷-۱-۵-۲: اصل عدالت خواهی و ستم ستیزی
- ۱۱۵.....۸-۱-۵-۲: اصل تنسک و عبادت پیشگی
- ۱۱۶.....۹-۱-۵-۲: اصل حفظ حدود الهی و مرزبانی
- ۱۱۷.....۱۰-۱-۵-۲: اصل حمیت و سازش ناپذیری
- ۱۱۸.....۱۱-۱-۵-۲: اصل شجاعت و دلیری
- ۱۱۹.....۱۲-۱-۵-۲: اصل پروا پیشگی و خود نگهداری
- ۱۱۹.....۱۳-۱-۵-۲: اصل تواضع و فروتنی

۱۲۰۱۴-۱-۵-۲: اصل نفی خودکامگی و خودکامگی پذیری
۱۲۰۱۵-۱-۵-۲: اصل غیرت دینی
۱۲۱۱۶-۱-۵-۲: اصل از خود گذشتگی و فداکاری
۱۲۲۲-۵-۲: اصول اخلاقی قیام عاشورا
۱۲۲۱-۲-۵-۲: اخلاص و یکتاپرستی
۱۲۳۲-۲-۵-۲: آزاد اندیشی
۱۲۴۳-۲-۵-۲: ارزش مداری
۱۲۴۴-۲-۵-۲: از خود گذشتگی
۱۲۵۵-۲-۵-۲: ایستادگی در برابر ستم
۱۲۶۳-۵-۲: مبانی قیام عاشورا
۱۲۶۱-۳-۵-۲: مبانی دینی قیام عاشورا
۱۲۷۲-۳-۵-۲: مبانی سیاسی قیام عاشورا
۱۲۸۳-۳-۵-۲: مبانی اجتماعی قیام عاشورا
۱۲۹۴-۳-۵-۲: مبانی فرهنگی قیام عاشورا
۱۳۱۴-۵-۲: روشهای تربیتی و اخلاقی امام حسین علیه السلام
۱۳۱۱-۴-۵-۲: روش موعظه و نصیحت
۱۳۳۲-۴-۵-۲: روش ملاطفت و ملایمت
۱۳۴۳-۴-۵-۲: روش مبتنی بر روشنگری و اعطای بینش
۱۳۷۴-۴-۵-۲: روش مبتنی بر آزادگی محوری
۱۳۹بخش ششم
۱۳۹۶-۲: پیشینه تحقیق

فصل سوم: روش شناسایی تحقیق (متدلوژی)

۱۴۳مقدمه
۱۴۳۱-۳: روش تحقیق
۱۴۴۲-۳: جامعه آماری
۱۴۴۳-۳: حجم نمونه
۱۴۴۴-۳: ابزار جمع آوری اطلاعات
۱۴۴۵-۳: روش تجزیه و تحلیل داده ها

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده ها

مقدمه	۱۴۸
۴-۱: بررسی سؤال اول	۱۴۹
۴-۲: بررسی سؤال دوم	۱۵۱
۴-۳: بررسی سؤال سوم	۱۵۳
۴-۴: بررسی سؤال چهارم	۱۵۵
۴-۵: بررسی سؤال پنجم	۱۵۷

فصل پنجم: نتیجه گیری

مقدمه	۱۶۴
۵-۱: نتایج و پیامد قیام عاشورا	۱۶۴
۵-۱-۱: نتایج و پیامد قیام عاشورا در بعد مبانی	۱۶۴
۵-۱-۱-۱: بازگشت به دین و ارزش های دینی و انسانی	۱۶۵
۵-۱-۱-۲: احیای ارزش های دینی و انسانی	۱۶۶
۵-۱-۱-۳: ابطال جریانهای انحرافی ضد دینی	۱۶۶
۵-۱-۲: نتایج و پیامد قیام عاشورا در بعد آموزه های تربیتی	۱۶۷
۵-۱-۳: آثار و پیامد واقعه عاشورا در عصر امام حسین علیه السلام	۱۷۱
۵-۱-۴: رمز جاودانگی و ماندگاری واقعه عاشورا	۱۷۱
۵-۱-۵: تأثیر پذیری انقلاب ها و خیزش های اجتماعی از قیام عاشورا	۱۷۳
۵-۱-۵-۱: تأثیر پذیری انقلاب ها و خیزش های اجتماعی معاصر از قیام عاشورا	۱۷۸
۵-۱-۵-۲: تأثیر پذیری انقلاب اسلامی ایران از قیام عاشورا	۱۸۰
۵-۲: پیشنهادات	۱۸۱
فهرست منابع و مأخذ	۱۸۳

چکیده انگلیسی

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
۱۴۹.....	نمودار ۴-۱: فضائل، مکارم، اخلاق و رفتار امام حسین عَلَیْهِ السَّلَام در واقعه عاشورا.....
۱۵۱.....	نمودار ۴-۲: شخصیت، رفتار و گفتار امام حسین عَلَیْهِ السَّلَام در ارتباط با یاران و دشمنان.....
۱۵۳.....	نمودار ۴-۳: شخصیت، رفتار و گفتار برخی از یاران امام حسین عَلَیْهِ السَّلَام در واقعه عاشورا.....
۱۵۵.....	نمودار ۴-۴: دیدگاه ها و آموزه های تربیتی امام حسین عَلَیْهِ السَّلَام در رابطه با.....
۱۵۷.....	نمودار ۴-۵: مبانی واقعه عاشورا.....
۱۵۹.....	نمودار ۴-۶: آموزه ها و اصول اخلاقی واقعه عاشورا.....
۱۶۰.....	نمودار ۴-۷: آموزه ها و اصول تربیتی واقعه عاشورا.....

چکیده

قیام عاشورا یکی از مهمترین پدیده های جاودان و همیشه زنده تاریخ اسلام و بشریت است و همچنانکه از بعد تاریخی حائز اهمیت است؛ از بعد تربیتی و اخلاقی نیز شایان توجه و دقت بسیاری است. هدف از این پژوهش محبت و علاقه درونی محقق به اهل بیت علیهم السلام علی الخصوص امام حسین علیه السلام و بدست آوردن شناخت دقیق و صحیح از اهداف، دیدگاه ها و نقطه نظرات اخلاقی و تربیتی قیام حماسی اش می باشد و در نهایت معرفی این اهداف به نسل امروز و فردای جامعه اسلامی بجهت تربیت و رسیدن به کمال. زیرا که تربیت انسان از مهمترین مباحث علوم انسانی است و یکی از اهداف اصلی رسالت انبیاء هم تربیت و تزکیه بوده و امامت که دنباله روی نبوت است نیز همان راه پیامبران را در پیش گرفته است. همچنانکه امام حسین علیه السلام و قیامش همان اهداف پیامبر گرامی اسلام را پیش گرفت، و این تبعیت از پیامبر اکرم در رفتار آن حضرت در قیام عاشورا بروز و ظهور دارد؛ مانند اهمیت نماز که در روز عاشورا آنرا درعمل اثبات نمود، درحالیکه در محاصره دشمن بود نماز را بجماعت بجا آورد. و یا سرباز زدن از بیعت با یزید نمونه بارز دیگری از تربیت و اخلاق در واقعه عاشورا است که امام هم در سخن و هم درعمل به آن تأکید داشت و شجاعانه تا پای جان بر سر عقیده اش ایستاد و لحظه ای هم تردید نکرد. بنابراین برای بهره بردن از قیام عاشورا در زمینه تربیت و اخلاق باید ابتدا شخصیت نازنین امام حسین علیه السلام را شناخت، سپس به اهداف، مبانی و آموزه های تربیتی قیام پی برده تا بتوانیم در زندگی فردی و اجتماعی از آن بهره گرفته و در رفتار، کردار و اعمالمان نمود و ظهور بیشتری یابد.

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱: مقدمه

امام حسین علیه السلام در کربلا مکتبی را بنیان نهاد که انسان‌ها را به سوی انسانی زیستن، نجات و تربیت فرا می‌خواند. مکتب سرخ ابا عبدالله علیه السلام و قیام حیات بخش عاشورا یکی از بهترین الگوها برای همگان به خصوص شیعیان است که همواره در بستر تاریخ شیعه را به ستیز با ظلم و طغیان وا داشته و می‌دارد، از این رو قیام خونین عاشورا آثار و پیامدهای فراوان تربیتی و اخلاقی دارد، و هر کس که در این راه قدم بگذارد و الگوی خویش را قیام عاشورا قرار دهد، همواره زنده و متعالی زندگی خواهد کرد. زیرا آرمان ابا عبدالله علیه السلام بلند و خدایی؛ و مکتبش بر محور ارزش‌ها بوده است. و هر مکتبی که بنیانش بر ارزش‌ها استوار باشد، همواره شاگردانی تربیت خواهد کرد که سرآمد روزگار باشند. بدین سبب انسان‌های زیادی از مکتب کربلا الگو گرفته و با چراغ پر فروغی که امام حسین علیه السلام روشن کرده است، راه خویش را پیدا کرده‌اند؛ که آن حضرت چراغ راه گمشدگان و کشتی نجات دور افتادگان از ساحل است و دست حیرت زدگان را می‌گیرد و نجات می‌بخشد. مکتب امام حسین علیه السلام دنباله راه پیامبر صلی الله علیه و آله است که مهم‌ترین اهدافش به کمال رساندن، تربیت و تزکیه انسان بود، آن گونه که از گمراهی دیگران بسیار غصه می‌خورد تا آنجا که نزدیک بود جانش را فدا کند، امام حسین علیه السلام نیز برای سامان بخشیدن انسان و ترویج حق پرستی قیام نمود و جان عزیزش را در این راه قربانی کرد. واقعه کربلا، سخنان امام حسین علیه السلام، روحیات و خلق و خوئی که از حماسه سازان عاشورا به ثبت رسیده است، منبع ارزشمندی برای آموزش اخلاق و الگوگیری در زمینه خودسازی و تربیت دینی است.^۱ مانند سرباز زدن از بیعت با یزید که نمونه ای بارز از تربیت و اخلاق در واقعه عاشورا است، چون

۱: علی قائمی، در مکتب مهتر شهیدان، ص ۳۳۰-۳۲۴.

امام عَلِيهِ السَّلَام هم در سخن و هم در عمل به آن تأکید داشت و شجاعانه تا پای جان بر سر عقیده اش ایستاد و لحظه ای هم تردید نکرد. و خصلت‌هایی همچون جوانمردی، وفا، عزت، شجاعت، و ارستگی از تعلقات، همدردی و بزرگواری، نمونه‌های دیگر از «پیام‌های اخلاقی و تربیتی» عاشورا است که در ادامه این مقاله بدان اشاراتی خواهد شد.

و بالاخره در گوشه گوشه این رخداد جاویدان می‌توان جلوه‌های اخلاق و تربیت را دید. و با آراسته شدن به کمالات و فضایل اخلاقی و تربیتی واقعه عاشورا می‌توان زمینه رشد و تربیتی متعالی را در جنبه‌های گوناگون فکری، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و دینی بوجود آورده تا انسانها در مسیری امن و آرام قدم گذاشته و از تعالیم و آموزه‌های امام حسین عَلِيهِ السَّلَام و واقعه عاشورا بهره‌های فراوان ببرند و به مقصد نهایی که همانا رسیدن به قرب الهی است رهنمون شوند.

چرا که آموزه‌های اخلاقی و تربیتی و سیره عملی امام حسین عَلِيهِ السَّلَام و قیام جاودانش در همه ابعاد، الگویی تربیتی و هدایتی به شمار می‌آیند و بهترین ره توشه برای مدد والدین در مسیر خطیر تربیت فرزندان است. به جهت آنکه این آموزه‌ها محدود به رفتارها و اعمال فردی نیست بلکه مسائل گوناگون فردی و اجتماعی که برگرفته از فطرت و سرشت انسانهاست را در بر می‌گیرد و به حق راهنما و راه‌گشایی جامع و کامل در نظام تربیتی اسلام بوده و در چهارچوب فرامین الهی سرشار از برنامه‌های عملی و کاربردی می‌باشد.

و آرزوی هر فرد مسلمان و شیعه آل علی عَلِيهِ السَّلَام این است که در سایه سار نبوت و امامت؛ فرزندان صالح، فاضل، عدالت‌خواه، عارف به حق، امر به معروف و ناهی از منکر تربیت نماید. از این رو از خدا بخواهیم که همیشه زمزمه زبان دل خود و فرزندان این مرز و بوم مترنم به: «أَنْتِي سَلَمٌ لِمَنْ سَالَمَكَمْ وَ حَرْبٌ لِمَنْ حَارَبَكَمْ وَ وَلِيٌّ لِمَنْ وَالَاكُمْ وَ عَدُوٌّ لِمَنْ عَادَاكُمْ» باشد.

و این پژوهش بر آن است تا نکاتی از سیره تربیتی امام حسین عَلِيهِ السَّلَام و آموزه‌های اخلاقی و تربیتی واقعه عاشورا را ارائه نماید و رویکردی تربیتی به این حماسه فراتاریخی و فراجغرافیایی داشته باشد.

۱-۲: بیان مسئله

دربارهٔ واقعهٔ عاشورا از زوایا و ابعاد مختلف سخن به میان آمده است، به نظر میرسد برای دست اندرکاران وادی تعلیم و تربیت و پژوهشگران آن نیز جالب توجه و آموزنده خواهد بود که از قهرمانان این واقعه و روابط آنان با نیروهای خودی و حتی در برابر دشمن و ... درس های بزرگی در راستای رشد تربیتی و اخلاقی انسان ها و جوامع دریافت کنند.

واقعهٔ عاشورا به مثابهٔ دانشگاهی است که واحدهای تربیتی فراوانی در سرفصل رشته های تحصیلی اش وجود دارد. مکتب عاشورا با رویکردی تربیتی حرفهای زیادی برای گفتن دارد، مکتبی که هر عقل منصف و آزادیخواه را متأثر از خود ساخته. آنجایی که گاندی رهبر بزرگ هند به تأسی از این مکتب گفته است: « من مبارزه را از آن مرد حجازی آموختم که برای راهش - هرچه بود- از جان و فرزند و ... گذشت».

با عنایت به واقعهٔ عاشورا میتوان به نیکوترین و والاترین تربیت (تربیت نبوی و تربیت علوی) دست یافت، آن هم تربیتی که با گذشت زمان نه تنها کم رنگ نشده بلکه بر رونق و جلوهٔ آن افزوده شده است.

تربیت یعنی پرورش استعدادهای درونی انسان در جهت رسیدن به هدف مطلوب و تحقق کمال حقیقی. و اخلاق نیز مجموعهٔ ملکات نفسانی، صفات و خصایص روحی است. قدر مسلم نیاز انسانها در عصر جدید به تربیت و اخلاق متفاوت تر و بیشتر از زمانهای گذشته است، زیرا آدمی در گذشته های دور از امکانات محدودی برخوردار بوده و در نتیجه سقوط و تباهی کمتری داشته. اما انسان امروزی به لحاظ دسترسی آسان به ماهواره، تکنولوژی و وسایل ارتباط جمعی بیشتر در معرض خطر تباهی و فساد اخلاقی قرار داشته و نیازش به عوامل کنترل کننده و بازدارنده از هر زمان دیگر بیشتر است. همچنین انسان در امر تربیت و اخلاق نیازمند آگاهی و بصیرت است و حتما در مراحل گوناگون تربیت، نکات حساس و ظریفی پیش می آید که در صورت نبود بینش و معلومات کافی، انسان موفق به تربیت صحیح نخواهد شد. همچنین به دلیل

گسترده‌گی دامنه تربیت، ناتوانی در شناخت کامل انسان و رسیدن به قرب الهی که نهایت هدف تربیت و اخلاق است، بشر نیازمند به الگویی همه جانبه، راهنمایی برای تعیین مسیر و انتخاب ابزار و وسائلی برای وصول به کمال، خودسازی، بندگی و معرفت است. که در ابتدای امر نقش عقل ضروری بنظر میرسد زیرا قدرت درک و تشخیص صحیح امور و مقایسه و نتیجه گیری درست از آنها بر عهده عقل بوده و در کلام امام علی علیه السلام هم آمده است: «عقل هدایت می کند و نجات می بخشد».^۱ و مرحوم علامه طباطبایی نیز با استفاده از آیات شریفه در این باره فرموده: «عقل عبارتست از نیرویی که با آن بسوی حق راه یافته می شود و نشان و علامت داشتن عقل پیروی از حق است».^۲ هر عاقلی برای شناخت مسیر ترقی و تعالی به سر منشأ ذات خود «احسن الخالقین» و «کلام الله مجید» که حکم قانون اساسی را برای ما مسلمانان دارد متصل می شود. بنابراین برای فهم دقیق کلام الهی نیازمند مفسرانی آشنا با مفاهیم و جزئیات آن هستیم که بهترین مرجع و منبع تفسیر و تأویل این کلام نورانی، اهل بیت عصمت و طهارت هستند که همواره با پرتوافشانی در پی تربیت انسانهایی وارسته و شایسته بوده و راهنمای انسانهای تشنه معرفت هستند.

پس شایسته و بایسته است در امر خطیر تربیت بهترین سرمشق، نیکوترین وسیله تربیت و مؤثرترین الگوی اخلاقی را برگزیده تا افعال و اعمالش را منطبق و یا حداقل نزدیک به اعمال و رفتار مقتدا و پیشوایش قرار دهد و با تربیت و آموزشی صحیح در مسیر کمال قرار بگیرد و قله های سعادت را به آسانی فتح نماید و همانطور که ذکر شد این امر جز با تاسی به اهل بیت علیهم السلام که چراغ هدایتی خاموش نشدنی برای ما مسلمانان هستند میسر نمی شود. چرا که زندگی و سیره تک تک ائمه معصومین علیهم السلام راهگشای گمراهیها و تاریکیهای مسیر زندگیمان خواهد شد.

۱: شکرالله جهان مهین، تربیت و اخلاق، ص ۲۷.

۲: همان منبع، ص ۲۸.